

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک

استان خراسان رضوی

کتاب یازدهم

۱۶ اسفند ۱۳۵۶ - ۳۱ فروردین ۱۳۵۷

عنوان و نام پدیدآور: انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک؛ استان خراسان رضوی / مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات.

مشخصات نشر: تهران: وزارت اطلاعات، مرکز بررسی اسناد تاریخی، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: ۲۱ ج: مصور، عکس، نمونه.

شابک دوره: 6-073-149-600-978، ج ۱: 9-072-149-600-978، ج ۲: 6-101-149-600-978، ج ۳: 8-206-149-600-978، ج ۴: 5-207-149-600-978، ج ۵: 2-208-149-600-978، ج ۶: 9-209-149-600-978، ج ۷: 5-210-149-600-978، ج ۸: 2-211-149-600-978، ج ۹: 9-212-149-600-978، ج ۱۰: 6-213-149-600-978، ج ۱۱: 3-214-149-600-978، ج ۱۲: 0-215-149-600-978، ج ۱۳: 7-216-149-600-978، ج ۱۴: 4-217-149-600-978، ج ۱۵: 1-218-149-600-978، ج ۱۶: 8-219-149-600-978، ج ۱۷: 4-220-149-600-978، ج ۱۸: 1-221-149-600-978، ج ۱۹: 8-222-149-600-978، ج ۲۰: 5-223-149-600-978، ج ۲۱: 2-224-149-600-978

وضعیت فهرستوسی: فایا

یادداشت: ج. ۲ - ۲۱ (چاپ اول: ۱۳۹۹) (فیا)

یادداشت: کتابنامه.

یادداشت: نمایه.

مندرجات: ج. ۵۲ فروردین ۱۳۴۲ - ۳۱ تیر ۱۳۴۲ - ج. ۳ مرداد ۱۳۴۲ - ۲۵ اسفند ۱۳۴۲ - ج. ۷۴ فروردین ۱۳۴۳ - ۲۹ اسفند ۱۳۴۳ - ج. ۲۵ فروردین ۱۳۴۴ - ۲۸ اسفند ۱۳۴۴ - ج. ۱۲ فروردین ۱۳۴۷ - ۲۹ اسفند ۱۳۴۹ - ج. ۱۷ فروردین ۱۳۵۰ - ۳۱ شهریور ۱۳۵۲ - ج. ۲۸ مهر ۱۳۵۲ - ۲۷ اسفند ۱۳۵۴ - ج. ۹ فروردین ۱۳۵۵ - ۳۰ مهر ۱۳۵۶ - ج. ۱۰ آبان ۱۳۵۶ - ۱۵ اسفند ۱۳۵۶ - ج. ۱۱ اسفند ۱۳۵۶ - ۳۱ فروردین ۱۳۵۷ - ج. ۱۲ اردیبهشت ۱۳۵۷ - ۲۴ خرداد ۱۳۵۷ - ج. ۱۳ خرداد - ۳۱ مرداد ۱۳۵۷ - ج. ۱۴ شهریور ۱۳۵۷ - ۵ مهر ۱۳۵۷ - ج. ۱۵ مهر ۱۳۵۷ - ۳۰ مهر ۱۳۵۷ - ج. ۱۶ آبان ۱۳۵۷ - ۱۹ آبان ۱۳۵۷ - ج. ۱۷ آبان ۱۳۵۷ - ۴ آذر ۱۳۵۷ - ج. ۱۸ آذر ۱۳۵۷ - ۱۵ آذر ۱۳۵۷ - ج. ۱۹ آذر - آذر ۲۴ ۱۳۵۷ - ج. ۲۰ آذر - ۶ دی ۱۳۵۷ - ج. ۲۱ دی - ۲۲ بهمن ۱۳۵۷

موضوع: سازمان اطلاعات و امنیت کشور - اسناد و مدارک

موضوع: ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - خراسان رضوی - اسناد و مدارک

موضوع: ایران - تاریخ - انقلاب اسلامی، ۱۳۵۷ - اسناد و مدارک

شناسه افزوده: ایران. وزارت اطلاعات. مرکز بررسی اسناد تاریخی

رده‌بندی کنگره: DSR ۲۰۱۷ / ۸۱۳۹۳

رده‌بندی دیویی: ۹۵۵.۱۲۲

شماره کتابشناسی ملی: ۸۸۲۶۹

شناسنامه

عنوان: انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک، استان خراسان رضوی (کتاب یازدهم)

ناشر: مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات

چاپ اول: تابستان ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۳-۲۱۴-۱۴۹-۶۰۰-۹۷۸ (کتاب یازدهم)

ISBN: 978-600-149-214-3 (vol. 11)

شابک دوره: ۶-۰۷۳-۱۴۹-۶۰۰-۹۷۸ (دوره ۲۱ جلدی)

ISBN: 978-600-149-073-6 (vol. set.21)

<http://www.historydocuments.ir>

E-mail: info@historydocuments.ir

صندوق پستی: ۴۷۳۵ - ۱۹۳۹۵

قیمت: ۸۰۰۰۰۰ ریال

همه حقوق محفوظ است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
پنج	سخن ناشر
نه	مقدمه
ده	تحریم عید نوروز
دوازده	اربعین شهدای تبریز
پانزده	آیت الله سیدعبدالله شیرازی
شانزده	نهضت زنان مذهبی
هفده	حادثه مسجد گوهرشاد
هجده	روز نهم فروردین ۱۳۵۷
بیست	روز دهم فروردین ۱۳۵۷
بیست و شش	اقدامات ابتدایی
بیست و هشت	کشتار مردم یزد و بازتاب آن
بیست و نه	جنبش دانشجویی در مشهد
سی	اولین مجروح
۱	اسناد
۴۰۵	فهرست اعلام
۴۲۵	ضمائم
۴۷۵	تصاویر

سخن ناشر

یازدهمین مجلد از مجموعه «انقلاب اسلامی به روایت اسناد ساواک: استان خراسان رضوی» برشی است در تاریخ؛ برای بازروایی روزهای پر التهاب انقلاب اسلامی در استان خراسان رضوی. این اسناد اگر چه از دریچه دید مخالف مامورین ساواک، به رویدادها و اتفاقات انقلاب پرتو می‌افکنند، اما به دلیل این که در زمان وقوع وقایع گزارش شده‌اند، حاوی جزئیاتی هستند که در هیچ کدام از منابع دیگر وجود ندارند. علاوه بر این به دلیل ماهیت راهبردی این گزارش‌ها که مبنای اقدامات اطلاعاتی و امنیتی در مقابله با انقلابیون بود، گزارش‌ها در نهایت دقت ثبت شده و قابل استناد هستند. اسناد این مجلد نشان می‌دهد که فضای کلی استان خراسان رضوی همچون مثال از وقایع ۱۹ دی قم و ۲۹ بهمن تبریز بوده است. از این زمان است که تسلسل مراسم چهلم شهدای شهرهای مختلف کشور به استراتژی انقلابیون تبدیل شده و هر مراسمی تبدیل به بستری برای برگزاری مجلس دیگری می‌گردید. فاجعه تبریز که در چهلم قیام مردم قم رخ داد، خود در یزد، جهرم و اهواز به واقعه خونین دیگری انجامید که تدوam این رویدادها را تکمیل می‌کرد. اسناد این مجموعه انعکاسی است از آنچه که در استان خراسان رضوی در روزهای ۱۶ اسفند ۱۳۵۶ تا ۳۱ فروردین ۱۳۵۷ رخ داده است. مهم‌ترین ویژگی رژیم پهلوی در این مقطع زمانی استیصال در مدیریت و کنترل اوضاع و سردرگمی در اتخاذ مواضع هماهنگ در سراسر کشور است. به همین دلیل هر رویدادی در نقطه‌ای از کشور می‌توانست تبدیل به بحرانی برای رژیم گردد. از مهم‌ترین موضوعات این مجلد که گزارش‌های زیادی از آنها در اسناد آمده است می‌توان به: تحریم عید نوروز، اربعین شهدای تبریز، حادثه مسجد گوهرشاد، مراسم شهدای یزد، جهرم و اهواز و برخی اقدامات ایدئایی مردم در مقابله با عوامل رژیم اشاره کرد. روند اسناد نشان می‌دهد که حرکت مردم استان خراسان رضوی به سمت تظاهرات خیابانی و تقابل شدید با مامورین نظامی و امنیتی در حال حرکت بوده است. در ادامه ذکر چند نکته برای بهره‌برداری بهتر از اسناد ضروری است:

۱. به‌رغم برخی ذهنیت‌های ناشی از عملیات روانی ساواک، بسیاری از فعالیت‌ها و تحرکات

انقلابیون از دید منابع ساواک مخفی مانده است؛ لذا گزارش‌های موجود و اسناد منتشره الزاماً بیانگر سیمای کامل فعالیت‌های مخالفان رژیم ستم‌شاهی نیست.

۲. برای گردآوری این مجموعه، کلیه پرونده‌های انفرادی چهره‌های مذهبی و انقلابی و موضوعی مربوط به استان خراسان مورد بررسی و بهره‌برداری قرار گرفته و در گزینش اسناد، سندهای تکراری حذف شده است. در میان سندهایی که محتوای مشابه داشته‌اند، اولویت به سندی داده شده که حجم بیشتری از جزئیات موضوع را دربر داشته است. ضمناً اسناد تایپ شده به مشابه دست‌نویس آن ترجیح داده شده است.

۳. عناصر مهم و مؤثر اعم از زندگینامه مختصر رجال، شرح وقایع، مکان‌های تاریخی و ... که نیاز به گویاسازی داشته، انجام و در ذیل اسناد ارائه شده است. گویاسازی‌ها در برخی از اسناد به صورت توضیح سند با سندی دیگر است.

۴. به‌منظور تسهیل در بهره‌برداری خوانندگان محترم، اسناد به ترتیب تاریخ گزارش سند تنظیم شده است و پس‌از آن اولویت به تاریخ وقوع، تاریخ رسیدن خبر به منبع، تاریخ رسیدن خبر به رهبر عملیات و تاریخ پی‌نوشت داده شده است.

۵. در بعضی از اسناد، عباراتی مانند «با یگانی شود»، «امضا و یا توضیحاتی از مسئولین ساواک»، «شماره پرونده»، «دستور اقدام» و ... به کار رفته است که عیناً و با اندازه‌ای کوچک‌تر از متن اصلی سند حروف‌چینی شده است.

۶. به علت آمدن تصاویر اسناد، از حروف چینی سرب‌گ سندها خودداری و صرفاً به درج مبدأ، مقصد، تاریخ، شماره و موضوع اکتفا شده است.

۷. برخی اسناد مهم که به دلایلی در متن نیامده‌اند یا در پاورقی صفحات کتاب به آن‌ها اشاره شده، در بخش ضمایم در پایان کتاب قرار گرفته‌اند. از سوی دیگر اعلامیه و بیانیه‌های شخصیت‌ها یا گروه‌های مخالف رژیم که در گزارش‌های ساواک و شهربانی به کشف آن‌ها اشاره شده نیز در ضمایم کتاب قرار گرفته و در پاورقی هر سند به موضوع آن اشاره شده یا گزارش کوتاهی درباره آن داده شده است؛ مگر اینکه این اعلامیه‌ها در پرونده‌های ساواک بایگانی نشده باشند.

۸. شکل صحیح غلط‌های املائی یا اشتباه‌هایی که در محتوای برخی اسامی، موضوعات یا اصطلاحات در اسناد وجود دارند، در پایان هر سند، در پاورقی توضیح داده شده است. برخی نواقص جزئی یا اسامی اشخاص که به‌طور ناقص در سند آمده‌اند نیز داخل قلاب [] در داخل متن قرار داده شده‌اند.

۹. در برخی از گزارش‌های ساواک، نظریه‌هایی وجود دارد که از شخص نظردهنده با کلمات رمز یاد شده است. این کلمات رمز معمولاً اسامی روزهای هفته و معنای آن‌ها به شرح زیر است:

نظریه شنبه: نظریه منبع نفوذی ساواک (گزارشگر) است که از طریق مشاهده مستقیم یا از راه‌های دیگر کسب خبر نموده است.

نظریه یکشنبه: نظریه رهبر عملیات است که گزارش منبع نفوذی را تأیید یا تحلیل کرده است.

نظریه دوشنبه: نظریه رئیس دایره عملیات است.

نظریه سه‌شنبه: نظریه رئیس امنیت داخلی است.

نظریه چهارشنبه: نظریه رئیس سازمان اطلاعات و امنیت منطقه است.

نظریه جمعه: نظریه رئیس سازمان اطلاعات و امنیت استان است.

۱۰. در سرب‌گ سندها برخی علائم با رمز آمده است. از جمله آن‌ها مبدأ و یا مقصد نامه‌ها و گزارش‌ها است که منظور از آن رمزها عبارت‌اند از:

۱ ه: ساواک گیلان، ۲ ه: ساواک مازندران، ۳ ه: ساواک آذربایجان شرقی، ۴ ه: ساواک آذربایجان غربی، ۵ ه: ساواک کرمانشاه، ۶ ه: ساواک خوزستان، ۷ ه: ساواک فارس، ۸ ه: ساواک کرمان، ۹ ه: ساواک خراسان، ۱۰ ه: ساواک اصفهان، ۱۱ ه: ساواک سیستان و بلوچستان، ۱۲ ه: ساواک کردستان، ۱۳ ه: ساواک همدان، ۱۴ ه: ساواک سمنان، ۱۵ ه: ساواک لرستان، ۱۶ ه: ساواک بوشهر، ۱۷ ه: ساواک هرمزگان، ۱۸ ه: ساواک کهگیلویه و بویراحمد، ۱۹ ه: ساواک چهارمحال بختیاری، ۲۰ ه: ساواک تهران، ۲۱ ه: ساواک قم، ۲۲ ه: ساواک اراک، ۲۳ ه: ساواک قزوین، ۲۴ ه: ساواک ایلام، ۲۵ ه: ساواک زنجان، و ۲۶ ه: ساواک یزد.

۱۱. همچنین مبدأ یا مقصد نامه‌ها و گزارش‌های مربوط به اداره کل سوم ساواک (امنیت داخلی) به اعداد رمز عنوان شده است. اداره کل سوم از ۷ بخش تشکیل می‌شد که عبارت بودند از: (۱) مدیریت اداره کل سوم، (۲) اداره کل یکم عملیات و بررسی، (۳) اداره دوم عملیات و بررسی، (۴) اداره سوم کل سوم، (۵) اداره چهارم کل سوم، (۶) اداره پنجم کل سوم، و (۷) اداره ششم کل سوم. الف. اجزای اداره یکم عملیات و بررسی نیز شامل این موارد بوده است: ۳۱۰: دفتر اداره یکم عملیات و بررسی، ۳۱۱: بخش احزاب و دسته‌جات کمونیستی، ۳۱۲: بخش احزاب و دسته‌جات سیاسی و مذهبی افراطی، ۳۱۳: بخش هدف‌های تازه و فعالیت‌های مربوط به عرب‌زبانان ناراحت و بلوچ‌های حاد ایرانی، ۳۱۴: اکراد، و ۳۱۵: فعالیت‌های خارجی.

ب. اجزای اداره دوم عملیات و بررسی عبارت بود از: ۳۲۰: دفتر اداره دوم عملیات و بررسی، ۳۲۱: بخش دانشگاه تهران، ۳۲۲: بخش دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی تهران، ۳۲۳: بخش دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی عالی استان‌ها و شهرستان‌ها، و ۳۲۴: بخش آموزش و پرورش و مدارس در تهران، استان‌ها و شهرستان‌ها.

ج. اجزای اداره کل سوم: ۳۳۰: دفتر اداره سوم کل سوم، ۳۳۱: بخش ممالک اسکاندیناوی و

اروپای شرقی، ۳۳۲: بخش کشورهای اروپای غربی، ۳۳۳: بخش آمریکا، کانادا و آمریکای جنوبی و مرکزی، و ۳۳۴: بخش خاورمیانه و کشورهای غربی و ممالک آسیا و آفریقا.

د. اجزای اداره چهارم کل سوم: ۳۴۰: دفتر اداره چهارم کل سوم، ۳۴۱: بخش احزاب و دسته‌جات راست، انجمن‌ها و اتحادیه‌های دولتی و خصوصی، ۳۴۲: بخش وزارتخانه‌ها و ادارات و سازمان‌های دولتی، ۳۴۳: بخش کارگری، ۳۴۴: بخش اصناف و بازرگانان، ۳۴۵: بخش کشاورزان و امور زراعی، ۳۴۶: بخش عشایر و قاچاق اسلحه و مهمات و کالا، ۳۴۷: بخش جراید و سینما و تلویزیون، ۳۴۸: بخش نارضایتی‌های عمومی، و ۳۴۹: بخش روابط عمومی.

ه. اجزای اداره پنجم کل سوم: ۳۵۰: دفتر اداره پنجم کل سوم، ۳۵۱: بخش دکترین و آموزش و سازمان و وظایف رهبران عملیات امنیت داخلی، ۳۵۲: بخش سانسور و کنترل مکاتبات، و ۳۵۳: بخش منابع و مأموران و گروه‌های تعقیب و مراقبت.

و. اجزای اداره ششم کل سوم: ۳۶۰: دفتر اداره ششم کل سوم، ۳۶۱: بخش فیش، ۳۶۲: بخش بایگانی، و ۳۶۳: بخش بررسی و تجزیه.

امید است انتشار این مجموعه، در قضاوت نسل حاضر و نسل‌های آینده و هدایت آنان مؤثر بیفتد و زمینه تحقیقات دقیق و مؤثری را در عرصه تاریخ معاصر ایران در دهه‌های اخیر فراهم سازد. انشاءالله.

مرکز بررسی اسناد تاریخی وزارت اطلاعات